

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

**ELEWACJE BUDYNKU NR 7 CAMPUS PRACZE
Wrocławskiego Centrum Badań EIT+ Sp. z o.o.
Wrocław, ul. Stabłowicka 147/149**

Autor dokumentacji:

mgr Agnieszka Witkowska

Wrocław, lipiec 2009 r.

SPIS ZAWARTOŚCI DOKUMENTACJI:

	strona:
SPIS ZAWARTOŚCI DOKUMENTACJI	1
1. KARTA TYTUŁOWA	1
A. Identyfikacja obiektu	1
B. Dane dotyczące prac badawczo-poszukiwawczych	1
C. Dane dotyczące dokumentacji	1
2. PODSTAWA OPRACOWANIA	2
3. PRZEDMIOT I CELE OPRACOWANIA	2
3.1. Zagadnienia Historyczne	2
3.2. Opis obiektu	3
3.3. Stan zachowania obiektu	4
4. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE	6
5. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH	7
6. SPIS FOTOGRAFII	10

1. KARTA TYTUŁOWA**A. IDENTYFIKACJA OBIEKTU**

- budynek użyteczności publicznej, obecnie Dolnośląskiego Centrum Materiałów i Biomateriałów Wrocławskiego Centrum Badań EIT+ "
- czas powstania - koniec XIX w.
- wpis do rejestru zabytków – 460/Wm z dnia 12.08.91 /zespół szpitalny ob. zespół szkół rolniczych/
- budynek ceglany, lico z cegły klinkierowej oraz detal architektoniczny z ceramiki szklanej, granitu, metaloplastyki
- Lokalizacja – Wrocław, ul. Stabłowicka 147/149
- Właściciel/użytkownik obiektu: Wrocławskie Centrum Badań EIT+ Sp. z o.o.
ul. Stabłowicka 147/149 54-066 Wrocław

B. DANE DOTYCZĄCE PRAC BADAWCZO-POSZUKIWAWCZYCH

- Zleceniodawca: „KONTRAPUNKT V – PROJEKT zespół projektowo – inwestycyjny. Kraków, ul. Zabłocie 39
- Wykonawca prac – DETAL Agnieszka Witkowska, Wrocław, ul. W. Pola 31/2
mgr Agnieszka Witkowska, konserwator dzieł sztuki, dyplom UMK w Toruniu nr 1746/1993 r.
- Czas trwania prac: czerwiec-lipiec 2009 r.

C. DANE DOTYCZĄCE DOKUMENTACJI

- Dokumentacja opisowa i rysunkowa, ilość stron A4 – 10
- Dokumentacja fotograficzna – odbitki barwne 10x15 cm – 38 szt.
- Autor dokumentacji - mgr Agnieszka Witkowska
- Data i miejsce wykonania dokumentacji - Wrocław, lipiec 2000 r.

2. PODSTAWA OPRACOWANIA

Zlecenie biura architektonicznego KONTRAPUNKT V – PROJEKT zespół projektowo – inwestycyjny. Kraków, ul. Zabłocie 39
Szczegółowe oględziny obiektu podczas wizji lokalnej.

Podczas opracowania dokumentacji korzystano z informacji zawartych w „Inwentaryzacja architektoniczno – budowlana i ocena stanu technicznego” dla budynków nr 7 na terenie CAMPUSU PRACZE, Doradztwo Inwestycyjne Jerzy Wilczkowski, Wrocław; grudzień 2007.

3. PRZEDMIOT I CELE OPRACOWANIA

3.1. ZAGADNIENIA HISTORYCZNE

Pod koniec XIX w. we Wrocławiu niezbędna okazała się budowa przytułku dla ok. 1000 osób. Początkowo planowano, że nowy kompleks powstanie przy istniejącym już szpitalu dla nerwowo i umysłowo chorych przy ulicy Kraszewskiego. Decyzją rady miejskiej w 1889 roku inwestycję wstrzymano a pięć lat później przytułek postanowiono wybudować na Pracach Odrzańskich, oddalonych od Wrocławia o 12 km. Nowe założenie zostało zaprojektowane przez Richarda Plüddemanna, Karla Klimma oraz Friedricha Friesea. Początkowo planowano etapowanie inwestycji, jednak w trakcie budowy w 1901 roku podjęto decyzję o realizacji całości kompleksu. Składał się on między innymi z budynku administracyjno- gospodarczego oraz czterech pawilonów. Ze względu na niewystarczającą ilość miejsc już w 1905 roku wykonano adaptację poddaszy, natomiast w 1912 roku pod kierownictwem radcy budowlanego Georga Müllera nastąpiła kolejna rozbudowa, tym razem o dwa pawilony dla epileptyków. Do zakładu były przyjmowane osoby tak zdolne do pracy jak i nie zdolne do jej wykonywania. Alkoholicy, epileptycy i umysłowo chorzy pracowali w stajniach i chlewniach oraz na roli. Rzemieślników (kowali, ślusarzy, introligatorów, szewców, stolarzy) zatrudniano w warsztatach. Pomieszczenia do przebijania grochu, darcia pierza, wyplatania słomy i wikliny, znajdowały się w piwnicach. Kobiety pracowały przy szyciu i łataniu. Dla pensjonariuszy dostępna była biblioteka, mogli oni bawić się przy różnych grach oraz grać na instrumentach muzycznych.

Obiekty kilkakrotnie zmieniały swoje przeznaczenie. Przytułek przekształcił się w szpital przeciw gruźlicy, II wojna światowa wymusiła zmianę na szpital wojskowy, w okresie powojennym nastąpiła pierwsza w historii kompleksu drastyczna zmiana funkcji, gdyż był on wykorzystywany jako koszary wojsk radzieckich.

W 1956 roku nastąpiła druga znacząca zmiana funkcji budynków, powstał Zespół Szkół Rolniczych im. Ziemi Piastów i Liceum Ogólnokształcące nr. XIX. Obecnie budynki należą do kampusu Wrocławskiego Centrum Badań "EIT+".

3.2. OPIS OBIEKTU

Budynek nr 7 jest wolnostojącym, murowanym, podpiwniczonym, trzykondygnacyjnym budynkiem. Jego bryła składa się z czterech części. Części te różnią się szerokością oraz kierunkiem nachylenia połaci dachowych. Boczne części są niższe od części środkowej. Na trzy główne części budynku składa się część środkowa oraz dwie symetryczne części boczne. Czwarta najmniejsza część budynku znajduje się od strony północnej, będąc przedłużeniem części bocznej. Elewacja budynku wykonana jest z cegły klinkierowej. Okna w całym budynku są zamknięte łukiem odcinkowym. Na ścianie wschodniej na wysokości dwóch metrów znajduje się dwoje drzwi. Dawniej drzwi te prowadziły na nieistniejące obecnie werandy.

Do wnętrza budynku prowadzą trzy wejścia. Wejście główne znajduje się od strony zachodniej w środkowej części budynku. Na tej samej ścianie również w środkowej części budynku umiejscowione jest wejście do piwnicy. Od strony wschodniej budynku w bocznej jego części znajduje się jedno wejście. Ostatnie z trzech wejść do budynku znajduje się na ścianie północnej. Jest ono wysunięte z bryły budynku.

Wszystkie cztery części budynku są przykryte dachem naczółkowym pokrytym dachówką karpiówką układaną podwójnie w koronkę. Jedynie nad bocznym wysuniętym z bryły wejściem znajduje się dach dwuspadowy.

MATERIAŁY

Elewacje wykonane z cegły klinkierowej czerwonej o różnym stopniu wypalenia nieszkliwionej.

Zastosowano cegłę o niejednorodnej barwie wynikającej głównie z różnego stopnia wypalenia materiału. Z pozoru prostą kolorystykę elewacji zróżnicowano przez użycie ciemniejszych cegieł i kształtek, w odcieniu czerwono - wiśniowym. Zastosowano je w narożach elewacji, w obramieniach otworów. Ogólne zabrudzenie oraz lokalne zniszczenia spieku powierzchniowego maskują obecnie czytelność kompozycji kolorystycznej.

Elementy dekoracyjne to proste szklwione cegły oraz profilowane kształtki klinkierowe i szklwione. Szklwio w kolorach odcieni ciemnej zieleni i brązu.

Pokrycie dachu ceramiczne, dachówka karpiówka.

Spoina prosta, lekko wklęsła wyciskana podczas murowania, wygładzona na powierzchni. Barwa zaprawy jasna, szaro-ugrowa wynikająca z użycia spoiwa wapienno - cementowego i kruszywa mieszanego ciepłej barwy. Na powierzchni spoiwy widoczne pozostałości tonującej, żółtej warstwy malarskiej.

Drewno występuje w wysuniętych na elewację elementach konstrukcji wsparcia wydatnego okapu i zadaszenia wejścia w elewacji północnej. Dekoracyjnie ciosane belki wsporników oparte na murowanych z kształtek z cegły klinkierowych konsolach. Na dachu występują drewniane żaluzje kominów wentylacyjnych.

Zachowały się oryginalne elementy stolarki okiennej i drzwiowej, podobnie jak konstrukcja przy okapie i na elementach dachu malowana.

Metal, to stalowe elementy wystroju oryginalnego elewacji w postaci niskiej barierki przy oknach piwnicznych elewacji zachodniej, konstrukcja wysokich okien parteru skrzydła północnego oraz drobne elementy jak uchwyty zakotwione w murze po zdemontowanej konstrukcji zadaszenia wejścia w północnej części elewacji wschodniej.

Narożne fragmenty zadaszeń okien dachowych posiada oryginalne zakończenie niewielkimi cynowymi (?) odlewami tarczy ze stylizowaną muszlą i czteroliściem.

Kamień występuje w strefie przyziemia jako granitowe, proste bloki progów w drzwiach wejściowych oraz cokołu dla barierki fosi w części centralnej i północnej elewacji zachodniej. Bardziej widocznym elementem kamiennym w elewacji są dwa obramienia okien piwnicznych w elewacji wschodniej.

3.3. STAN ZACHOWANIA

Budynek jest obiektem wolnostojącym, podpiwniczonym usytuowany w otoczeniu parkowym w pobliżu linii kolejowej. Obecnie obiekt nie jest użytkowany.

Stan zachowania obiektu jest zróżnicowany i generalnie zły. Ogólnie należy przyjąć, że w najgorszym stanie są mury elewacji wschodniej, gdzie stwierdzono największy zakres zniszczeń lica ceglanego.

Zmiany w elewacjach, które mają wpływ na architekturę budynku, to z pewnością

- zmiany w obrębie strefy wejścia głównego do budynku (elewacja zachodnia). Było ono przekształcane kilkakrotnie, co jest widoczne w rysunku zarysu form architektonicznych flankujących wejście oraz napisu utrwalonych w nawarstwieniach zabrudzeń. W odcisniętych formach można odczytać zarysy postaci ludzkich ujętych w profilu, zwrócone w kierunku drzwi;
- dobudowa wejścia do piwnicy w części północnej elewacji zachodniej;
- likwidacja zadaszenia wejścia do budynku w części północnej elewacji wschodniej;
- wykucie wtórne otworów drzwiowych w elewacji wschodniej na wysokości wysokiego parteru;
- osadzenie na wysokości zamknięcia strefy piwnicznej (cokołowej) elewacji w części południowej elewacji wschodniej podestu zewnętrznego (rampa załadownicza ?);
- замуrowanie niektórych okien piwnicznych
- wstawienie lub/i wymiana krat w oknach;
- wyprowadzenie na elewację części instalacji elektrycznych, wentylacyjnych itp.

Objawy zniszczeń powierzchni elewacji, to:

- Ogólne, niejednorodne zabrudzenie powierzchni w postaci ciemnych osadów powierzchniowych, w mniejszym stopniu zabrudzeń, które wniknęły w warstwę podpowierzchniową materiału powodując miejscowe głębokie przebarwienia.
- Grube osady czarnych zabrudzeń smolistych na parapetach okiennych.
- Spękania oraz ubytki powierzchniowej warstwy spieku i szkliva, widoczne szczególnie na elewacji wschodniej oraz parapetach okien piwnic wszystkich elewacji.
- Wypłukanie powierzchniowej warstwy spoiny oraz zaprawy przy krawędzi cegieł, pojedyncze ubytki wgłębne.
- Ubytki cegieł, to głównie efekt działania mechanicznego - uderzeń oraz korozji stalowych trzpieni. Oprócz uszkodzeń cegieł prostych występujących głównie w miejscach przekuć i montażu instalacji duża ilość uszkodzeń występuje w kształtkach parapetowych, zwłaszcza okien piwnicznych oraz profilowanych kształtkach obramień okiennych.
- Osady mineralne i organiczne - ziemia (głównie w rynnach), odchody ptasie (z gniazd ukrytych pod okapem elewacji zachodniej), wzrost mikroorganizmów w zawilgoconych spoinach muru.

- Uzupełnienia wtórne cegieł i spoin zaprawą wapienną i cementową - np. maskowanie bruzd po instalacjach elektrycznych na elewacji północnej, wypełnienie gniazd po montażu krat itp.
- Nieliczne uzupełnienie wątku muru cegłą klinkierową
- Miejscowe malowanie powierzchni - obramienie okna piwnicznego elewacji wschodniej, białe, ukośne pasy w strefie parteru, zacieki farb po malowaniu okien, i in.
- Lokalne zabielenia powierzchni w strefie cokołowej krystalizującymi solami rozpuszczalnymi w wodzie.
- Spękania bloków granitu w cokole balustrady fosi przy elewacji zachodniej, w miejscu dobudowy wejścia pomocniczego do piwnicy budynku;
- Uszkodzenia powierzchniowe konstrukcji drewnianej w strefie elewacji, złuszczenia zabezpieczających powłok malarskich;
- Korozja elementów stalowych;
- Zły stan pokrycia ceramicznego dachu, wielokrotnie uzupełnianego przypadkowym materiałem ceramicznym.

W przypadku uszkodzeń mechanicznych główną przyczyną powstania zniszczeń są działania użytkowników - przebudowy, niewłaściwe osadzanie krat okiennych i instalacji. Po oględzinach obiektu możemy również przyjąć, że podczas eksploatacji budynku dochodziło do zaniedbywania systemu odprowadzania wód opadowych. Świadczą o tym zarówno wypłukane spoiny wokół rur spustowych, jak też rozwinięte siewki roślin zielonych w rynnach.

Pozostałe zniszczenia są w większości efektem ponad stuletniej ekspozycji materiałów budowlanych w warunkach ekspozycji zewnętrznej atmosfery o podwyższonym zawilgoceniu i zwiększonym stężeniu mikroflory.

Liczne spękania szkliwa i spieku klinkieru, a także duże płaszczyzny złuszczonej warstwy przypowierzchniowej wskazują ponadto na możliwe różnice w jakości partii materiałów dostarczanych na budowę.

4. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Planowane prace remontowo-konserwatorskie budynku związane są z jego modernizacją i adaptacją do nowych funkcji.

Celem prac konserwatorskich elewacji budynku jest kompleksowa konserwacja zachowawcza i estetyzująca, obejmująca wszystkie elementy i materiały, w tym: cegłę klinkierową nieszkliwioną czerwoną, cegłę i kształtki ceramiczne szkliwione, detale kamienne, stolarskie i ślusarki.

Zaleca się zachowanie wszystkich oryginalnych elementów architektonicznych w pierwotnej formie oraz przywrócenie stanu elewacji przed wtórnymi ingerencjami przez takie zabiegi, jak np. usunięcie zabudowy bocznego wejścia w elewacji zachodniej, rekonstrukcja zadaszenia nad oryginalnym wejściem w elewacji wschodniej, przywrócenie oryginalnego wykończenia otworów okiennych na piętrze budynku (obecnie drzwi wejściowe w elewacji wschodniej), otwarcie zamurowanych okien piwnicznych, usunięcie lub wymiana krat okiennych, uzupełnienie brakujących elementów dekoracyjnych przez wykonanie kopii z oryginału - np. odlewy zakończenia krawędzi zadaszeń facjat, uchwyty stalowych podtrzymujących konstrukcje drewniane itp.

Podstawowym założeniem do konserwacji elewacji jest przywrócenie pierwotnego wyglądu poprzez :

- oczyszczenie powierzchni z zabrudzeń i nawarstwień powierzchniowych
- uzupełnienie ubytków cegieł
- scalenie z oryginałem wtórnych uzupełnień nawiązując do istniejącego zróżnicowania kolorystycznego (przez licowanie cegłą lub imitatorsko w barwionej zaprawie)
- maksymalne zachowanie oryginalnych spoin zarówno o zachowanej oryginalnej fakturze powierzchni jak i tych o niewielkim stopniu erozji powierzchniowej z uzupełnieniem ubytków.

Zabezpieczenie przed dalszym niszczeniem przez naprawę obróbek blacharskich, rynien oraz odprowadzenie wód opadowych jak najdalej od fundamentów budynku przez odpowiednie ukształtowanie terenu i nawierzchni wokół budynku. Zakłada się ponadto wykonania hydrofobizacji powierzchni po wykonaniu wszystkich prac naprawczych.

W trakcie prac konserwatorskich, w szczególności na etapie uzupełniania ubytków i scalania kolorystycznego, należy zwrócić uwagę na właściwą kolorystykę elewacji tworzoną przez niejednorodny materiał ceramiczny o wyraźnych różnicach odcieni czerwieni powierzchni klinkieru w tle elewacji oraz wybranych elementach - naroża, obramienia otworów.

Niedopuszczalne jest uszkodzenie cienkiej, kruchej, powierzchniowej warstwy spieku klinkieru. Warstwa ta:

- nadaje cegłom odpowiednią odporność na działanie czynników zewnętrznych przez znacznie niższą nasiąkliwość od czerepu;
- posiada najczęściej inną kolorystykę od warstw głębszych (stopień różnicy barwnej zależny w dużym stopniu od jakości cegieł)
- odzwierciedla, mimo możliwych późniejszych miejscowych przebarwień, oryginalny wygląd elewacji;

Ostateczny dobór koloru i kształtu dachówek pokrycia budynku należy ustalić po szczegółowych oględzinach oryginalnych dachówek.

Po umyciu wyselekcjonowanych, oryginalnych dachówek należy ocenić zarówno właściwy odcień powierzchni oraz stopień wypału i ewentualne szklwienie powierzchni.

Dach, szczególnie w przypadku elewacji ceglanych jest istotnym elementem kompozycji kolorystycznej budynku.

Wszelkie działania konserwatorskie powinny być prowadzone pod nadzorem konserwatorskim zarówno technologicznym, jak i historyka architektury - budynek jest jednym z kilku jednorodnego stylistycznie i technologicznie kompleksu urbanistycznego.

5. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Poniżej przyjęto postępowanie konserwatorskie dla wszystkich elementów ceramicznych i kamiennych znajdujących się na elewacji:

1. Wstępne oczyszczenie powierzchni na sucho z wykwitów soli rozpuszczalnych w wodzie, osadów nieorganicznych i organicznych (ziemia, siewki roślin, gniazda i odchody ptasie itp);
2. Umycie powierzchni wodą pod ciśnieniem metodą
 - na drodze chemicznej wodą z dodatkiem substancji chemicznych jak 3-4% roztwór HF (w przypadku silnie zabrudzonych fragmentów elewacji) lub np. REMMERS Alkutex Fassadenreiniger-Paste,
 - zastosowanie metody strumieniowo-ścierniej (mikropiaskowanie w strumieniu wody) – po doborze rodzaju ścierniwa oraz ciśnienia odpowiednich dla najsłabszego fragmentu muru. Metodę dopuszcza się jedynie po wykonaniu prób oczyszczania na elewacji i wykluczeniu niszczenia spieku powierzchni ceramicznych.
3. Usunięcie zasolonych, spękanych fragmentów spoin oryginalnych, cegieł oraz wtórnych spoin, niespełniających wymogów konserwatorskich zarówno pod względem barwy jak i opracowania powierzchni.
4. Usunięcie spoin muru w strefie cokołowej na głębokość około 2 cm (zalecane w miejscach o widocznej degradacji biologicznej i fizykochemicznej)
5. Punktowe doczyszczenie trudno usuwalnych zabrudzeń przez ponowne miejscowe zastosowanie środków z p. 2; zastosowanie kompresów z rozpuszczalników organicznych, roztworów soli amonowych itp.
6. Usunięcie elementów metalowych niezwiązanych z konstrukcją obiektu oraz klinów drewnianych, kołków montażowych, konstrukcji oświetleniowych itp.
7. Usunięcie powłok farb elewacyjnych metodą chemiczną (pasty zmydlające i spęczniające spoiwa), środki wytypowane na drodze prób skuteczności działania.

8. Oczyszczenie elementów stalowych z produktów korozji (mikropiaskowanie, piaskowanie, oczyszczanie stalowymi szczotkami itp.), zalecany uprzedni demontaż elementów barierki przy cokole budynku itp. Zabezpieczenie antykorozyjne oraz malowanie w projektowanej kolorystyce. Zaleca się stosowanie podkładów miniowych.
9. Usunięcie uszkodzonych fragmentów cegieł oraz ostrożne wyjęcie cegieł luźno osadzonych.
10. Dezynfekcja fragmentów muru fragmentów z widocznym wzrostem mikroorganizmów oraz okresowo zawilgaczanych (strefa przyziemia, okolice rur spustowych) preparatem biobójczym np. KEIM Algicid,
11. Uzupełnienie ubytków cegieł odpowiednio wyselekcjonowanym materiałem ceramicznym nowym lub pozyskanym z rozbiórki – cegła prosta lub profilowana (dobór zależny od właściwości uzupełnianego fragmentu, należy zachować analogiczne wymiary, właściwości fizykochemiczne oraz optyczne charakterystyczne dla oryginału). Stosować zaprawę wapienną lub wapienno-cementową z przewagą spoiwa wapiennego.
12. Demontaż i klejenie pękniętych bloków kamienia podstawy balustrady w przyziemiu - stosować klej epoksydowy (np. REMMERS) oraz bolce mosiężne dla wzmocnienia klejenia.
13. Uzupełnienie drobnych ubytków cegieł zaprawami mineralnymi barwionymi w masie, np. firm REMMERS lub KEIM.
14. Uzupełnienie spoin zaprawą wapienno - cementową (zaprawa wapienno - cementowa z zastosowaniem wapna hydratyzowanego i cementu portlandzkiego białego barwiona w masie - receptura indywidualna lub odpowiednie materiały firm Remmers, Tubag, Keim).
15. Punktowe scalenie kolorystyczne uzupełnień i trwałych przebarwień, podbarwienie powierzchni cegieł wtórnie użytych w celu odtworzenia dekoracyjnych fryzów farbami laserunkowymi silikonowymi lub silikatowymi.
16. Hydrofobizacja powierzchniowa (np. produkty firmy Remmers, Keim). Rodzaj środka do uzgodnienia z nadzorem konserwatorskim. Zakres hydrofobizacji oraz dobór preparatu zależny od stopnia zasolenia najbardziej zagrożonych partii muru, wilgotności muru oraz temperatury i wilgotności powietrza w trakcie wykonywanych prac.

Elementy drewniane:

Prace wykonywać metodami stolarskimi pod nadzorem konserwatorskim. Należy zachować możliwie wszystkie elementy oryginalne, a uzupełnienia lub rekonstrukcje powinny być identyczne w formie z oryginałem.

Projektowaną kolorystykę elementów należy skorygować w trakcie prac remontowo-konserwatorskich i dostosować ją do odstąpionej kolorystyki pierwotnej.

6. SPIS FOTOGRAFII:

- Fot.1, 2 – Budynek nr 7 - elewacja zachodnia, widok ogólny
Fot. 3 – Budynek nr 7 - elewacja północna, widok ogólny
Fot. 4 – Budynek nr 7 - elewacja południowa, widok ogólny
Fot. 5 - Budynek nr 7 - elewacja wschodnia, widok ogólny
Fot. 6 – Budynek nr 7 - elewacja zachodnia, wejście główne do budynku - widok ogólny.
Zachowana oryginalna stolarka drzwiowa.
Fot. 7, 8 – Budynek nr 7 - elewacja zachodnia - fragmenty południowy i północny ryzalitu środkowego, widok ogólny.
Fot. 9 - Budynek nr 7 - elewacja północna, widok ogólny na wejście do budynku oryginalnie zadane. Zachowana oryginalna stolarka drzwiowa.
Fot. 10 – Budynek nr 7 - elewacja wschodnia, wejście do budynku pozbawione zadania, widok ogólny. Zachowana oryginalna stolarka drzwiowa.
Fot. 11 - Budynek nr 7 - Dach budynku, fragment nad elewacją wschodnią budynku.
Fot. 12 – Budynek nr 7 - elewacja południowa, fragment szczytu oraz komin widziane od zachodu.
Fot. 13, 14 - Budynek nr 7 - detale ozdobne facjat - cynowe odlewy stylizowanego akroterionu na dachu oraz uchwyt stalowy z maskownicą na elewacji wschodniej.
Fot. 15, 16 - Budynek nr 7 - ceramiczne wsporniki pod drewnianą konstrukcję - w szczycie południowym oraz przy wejściu elewacji północnej (niżej)
Fot. 17, 18 - Budynek nr 7 - elewacja zachodnia - fosa wzdłuż piwnic w centralnej i południowej (niżej) części elewacji. Stalowa barierka osadzona w granitowym cokole. Tunel wejścia do piwnic dostawiony wtórnie.
Fot. 19, 20 - Budynek nr 7 - elewacja wschodnia, fragment - prawdopodobnie wtórnie wykute wyjście z budynku na taras biegnący wzdłuż dwóch kolejnych osi budynku.
Fot. 21, 22 - Budynek nr 7 - przykłady zniszczeń parapetów ceramicznych oraz muru w miejscu osadzenia krat okiennych. Wyżej widoczny otwór wentylacji murów.
Fot. 23 - Budynek nr 7 - zniszczenia muru wokół okna piwnicznego - elewacja wschodnia
Fot. 24 - Budynek nr 7 - elewacja wschodnia - wtórnie przekute drzwi wyjścia z budynku.
Fot. 25, 26 - Budynek nr 7 - elewacja południowa i zachodnia - uszkodzenia lica muru na skutek poprowadzenia instalacji elektrycznych. Kraty w oknach elewacji zachodniej wymienione lub wtórnie osadzone w nowych gniazdach.
Fot. 27 - Budynek nr 7 - elewacja południowa, fragment - zniszczenia lica muru w strefie okien
Fot. 28 - Budynek nr 7 - elewacja wschodnia - Stalowa konstrukcja okien północnej części budynku, szklenie niekompletne, mieszane. Graffiti na cokole muru.
Fot. 29 - Budynek nr 7 - elewacja południowa, kształtki ceramiczne nadproża okna.
Fot. 30 - Budynek nr 7 - elewacja wschodnia - Ubytek kształtek ceramicznych w oknie triforyjnym poddasza.
Fot. 31, 32 - Budynek nr 7 - przykład stanu zachowania powierzchni cegieł i spoin.
Fot. 33 - Budynek nr 7 - elewacja wschodnia, zmniejszenie otworu okna piwnicznego oraz malowanie powierzchni cegieł.
Fot. 34 - Budynek nr 7 - elewacja zachodnia, zaciek smolisty na powierzchni elewacji.
Fot. 35, 36 - Budynek nr 7 - elewacja wschodnia - zróżnicowanie kolorystyczne w części narożnej oraz obramieniach okien w stosunku do zróżnicowanej tonalnie lecz ogólnie jaśniejszej płaszczyzny ściany
Fot. 37 - Budynek nr 7 - elewacja wschodnia - granitowa opaska okna piwnicy.
Fot. 38 - Budynek nr 7 - elewacja zachodnia - przykład metaloplastyki z 2 poł. XX wieku.